

4 Hvor hender det?

10. september 2007 • Årgang: 2007–2008 • Red.: Ivar Windheim

Flyktninger: Libanons indre fiende?

Are Knudsen

De blodige sammenstøtene i flyktningleiren Nahr al-Bared mellom den libanesiske hæren og den militante gruppen Fatah al-Islam er de alvorligste siden borgerkrigen i Libanon tok slutt i 1990. Kampene kunne ikke ha kommet på et dårligere tidspunkt. Siniora-regjeringen sitter på en kruttønne av politiske problemer, uløste politiske mord og økende uro i landet. Striden om FN-tribunalet som skal finne og straffe Hariris drapsmenn, har allerede delt landet og regjeringen i to. Nå er spørsmålet om landet bryter sammen i kampen om hvem som skal bli landets neste president.

- **Hvorfor er det væpnet strid mellom palestinske flyktninger og Libanons hær?**
- **Hvilket forhold er det mellom flyktningene og befolkningen i Libanon?**

De massive sammenstøtene i Nahr al-Bared har trukket de palestinske flyktningene inn i den interne konflikten som har pågått siden mordet på tidligere statsminister Rafik Hariri i februar 2005. I Libanon husker alle den såkalte «busmassakren» på 28 palestinske flyktninger i Ayn al-Rummaneh. Massakreren startet kampene som utløste borgerkrigen i 1975. Mange

holder likevel de palestinske flyktningene **ansvarlig** for krigsutbruddet. Dette er en av grunnene til at palestinske ledere har tatt skarp avstand fra Fatah al-Islam – en gruppe mange sier er et redskap for Syria. De har også gitt full støtte til hæren som i nesten tre måneder har bombet leiren, som nå er tilholdssted for et par hundre militante opprørere, men som tidligere var hjemmet til mer enn 30 000 flyktninger stuet sammen på et lite område. Flyktningene som ble fanget i kryssilden måtte rømme. På ny. Hvem er disse flyktningene? Hvorfor bor de i Libanon? Hva slags politisk rolle spiller de? Hvorfor slåss palestinske grupper mot hæren?

Flyktningkatastrofen

I november 1947 vedtok FN's generalforsamling delingsplanen for Palestina. Kort etter begynte kampene, som økte i styrke og omfang da britene trakk seg ut året etter. Etter at staten Israel ble opprettet i mai 1948, begynte en strøm av palestinere å forlate landet i panikk. **Flyktningkatastrofen** (arab.: al-Nakba) var

Bruk medier til å finne ut mer om borgerkrigen i Libanon 1975–1990. Hvilke parter hadde hvilke posisjoner og med hvilket forhold til utlandet? Les også HHD 2005–2006: 9

Hvorfor slåss palestinske grupper i Libanon mot den libanesiske hæren?

Hva menes med al-Nakba? Bakgrunnsbilde – palestinernes leder gjennom mange år Yasser Arafat. Innfelt: Flyktningleiren Nahr al-Bared i Libanon i brann etter kamper og flyktninger på flukt – enda en gang. Vil de noen gang kunne vende tilbake til Palestina?

Flyktninger: Libanons indre fiende?

Gjør greie for hvorvidt palestineres flyktning-katastrofe var del av en bevisst israelsk fordrivelsesplan. Bruk medier.

Hva vil det si at Libanon har et konfesjonsbasert politisk system?

Norge har siden 1982 støttet Norsk Folkehjelps arbeid blant flyktningene. Gjør greie for Norsk Folkehjelps arbeid i Libanon. Se: www.npalebanon.org/

Hvorfor er massakren i flyktningleirene Sabra og Shatila i 1982 blitt så mye omtalt? Bruk medier.

Bare fra Nord-Israel flyktet mer enn 100 000 over grensen til Libanon.

Etter noen år i kummerlige teltleirer flyttet de fleste på 1950-tallet inn i tolv «offisielle» flyktningleirer. Der bor de fleste fortsatt. Noen av leirene er bra, noen dårlige og noen ren slum. Dette er **verdens største og eldste flyktningproblem**. I dag finnes det mer enn 4 millioner palestinske flyktninger i Midtøsten. Siden 1948 har FN-resolusjon 194 anerkjent deres rett til å vende tilbake. Resolusjonen har vært gjentatt mer enn hundre ganger uten resultat. Heller ikke Oslo-avtalen (1993) klarte å løse flyktningsspørsmålet. Så derfor, nesten 60 år siden flyktningkatastrofen var et faktum, bor det i dag omtrent 300 000 flyktninger i Libanon, mer enn halvparten av dem i leirer.

Uglesett minoritet

Libanon tok først godt imot flyktningene, men fra slutten av 1950-tallet bredte frykten seg for at de skulle ta varig opphold i landet. For å forhindre dette fikk flyktningene i 1960 status som utlendinger og ble utestengt fra de fleste vanlige yrker. Den viktigste grunnen til denne diskrimineringen var at det store flertallet av flyktningene er muslimer. Hvis de

ble innvilget libanesisk statsborgerskap og permanent opphold i landet (arab.: tawteen – «implantasjon»), ville det forskyve den skjøre **maktbalansen mellom kristne og muslimer**.

Frykten for at de skal få varig opphold i landet har gjort de palestinske flyktningene til Libanons fattigste, svakeste og **mest uglesette minoritet**. De har ingen sosiale eller politiske rettigheter. Libanon er ikke alene om ansvaret for flyktningenes levekår. Det ansvaret ligger egentlig hos UNRWA (se marg), som ble opprettet av FN i 1949. Kronisk pengemangel, korrupsjon og en økende flyktningbefolkning gjør at UNRWA ikke klarer å oppfylle sine forpliktelser.

Ironisk nok er flertallet av flyktningene motstandere av «naturalisering» fordi de dermed mister sin status som flyktninger og oppgir kravet om retur til hjemlandet. I stedet krever de grunnleggende politiske rettigheter og rett til arbeid på lik linje med libanesiske statsborgere. Det viktigste kravet er likevel retten til å vende tilbake til Palestina slik FN-resolusjon 194 krever, og mange ser på dette som «nøkkelen» til å løse flyktningproblemet. Det er også dette kravet som har gjort at palestinske flyktninger har klart å bevare sin identitet tross 60 år i landflyktighet.

Fattigdom og intern konflikt

Etter at borgerkrigen sluttet i 1990 sto spørsmålet om flyktningenes framtidige status sentralt. Så viktig var dette spørsmålet at det ble innskrevet i fredsavtalen (Taif-avtalen, 1989) som slo fast at flyktningene «ikke skal bli boende i landet». Under hele statsminister Rafik Hariris regjeringstid (1992–98, 2000–04) ble flyktningenes **leveskår stadig verre**. De fikk ikke del i den raske økonomiske veksten som fulgte gjenoppbyggingen etter krigen, og både inntekts- og utdanningsnivået sank samtidig som arbeidsledigheten økte. I 1996 ble det gamle yrkesforbudet utvidet med en rekke nye yrker, og i 2001 mistet de retten til fast eiendom. Det eneste de fortsatt hadde rett til, var å bli boende som

Flyktninger: Libanons indre fiende?

Hvordan har Libanon behandlet de palestinske flyktningene fra 1948 og fram til i dag?

landflyktige gjester i Libanons overbefolkede flyktningleirer. Det er grunn til å tro at dette var en av grunnene til at unge, frustrerte menn uten arbeid ble tiltrukket av nye islamistiske bevegelser som på denne tiden fant fotfeste i de største leirene.

Hva sier FN-resolusjon 194?

Fra 1993 førte Osloavtalen til en intern politisk splittelse blant de mange palestinske gruppene i Libanon. Fatah, den største og viktigste palestinske gruppen som sto bak avtalen, **ble utfordret** av en koalisjon av muslimske og sekulære partier som så avtalen som en seier for Israel. Fra midten av 1990-tallet økte derfor konfliktnivået, særlig i leirene i sør der alle partier er representert. Leirene kom også i søkelyset som skjulested for militante opprørere og kriminelle som var ettersøkt av myndighetene. I denne perioden vokste det også fram nye islamistiske militsgrupper som gikk til voldelig kamp om den indre kontrollen med leirene. Spesielt alvorlig var **maktkampen** i den største flyktningleiren Ayn al-Hilwa der mange ble drept i blodige attentater. Dette økte skepsisen til flyktninger i befolkningen og ga opphav til synet på leirene som «lovløse øyer».

Hva ønsker Fatah al-Islam og andre islamister å oppnå?

CMI CHR. MICHELSENS INSTITUTT

I september arrangerer CMI konferansen Fra flukt til eksil: palestinske liv i Midtøsten. Se cmi.no/news/?352

Lederen for Hizbollah, Hassan Nasrallah

Flyktningleirene

Libanon har i dag tolv flyktningleirer – de fleste ligger nær kysten (se kart). Bare en times kjøretur sør for Beirut ligger Ayn al-Hilwa, den viktigste og mest urolige flyktningleiren i landet. Her bor det nesten 70 000 flyktninger, mer enn dobbelt så mange som UNRWAs offisielle tall for leiren. Den er trang, overbefolket og med dårlige sanitærforhold. Livsfarlige strømledninger henger i tjukke klaser langs

husveggene. I de trange smugene blander lyden av musikk, barneskrik og bønnerop seg med lyden av knatring fra maskingevær når nye sammenstøt oppstår mellom væpnede grupper.

Husveggene er fulle av politisk graffiti, bilder av unge palestinske martyrer og store plakater med bilder av PLO-lederen Yassir Arafat, Hamas-lederen sjeik Ahmed Yassin og den syriske presidenten Bashar al-Asad.

Men – midt i dette politiske villniset finner en veldrevne skoler, plettfrie barnehager og travle handlegater. Her prøver folk å leve normale liv. Her bor det sterke kvinner, utrettelige aktivister, arbeidsledige ungdommer, nysgjerrige småbarn og hardtarbeidende mødre og fedre. På samme tid finner en også lovløse grupper, væpnede grupper og islamistiske grupper. Derfor blir leirer som Ayn al-Hilwa sett på som en sikkerhetstrussel av mange libanese. Derfor ble de etter 1990 gjerdet inn med piggråd, og inngangene ble kontrollert av hæren. Men inn i leirene gikk hæren ikke. Kairo-avtalen fra 1968 gjorde leirene selvstyrt, og de mange palestinske militsgruppene beholdt sine håndvåpen og ble ikke avvæpnet.

Avvæpning

Etter at borgerkrigen sluttet, ble det nesten oppnådd enighet om avvæpning, men samtalen brøt sammen uten resultat. Først i 2004 ble spørsmålet om avvæpning på ny aktuelt etter at FN-resolusjon 1559 påla Libanon å avvæpne alle militsgrupper. Det er sterk motstand mot avvæpning blant flyktningene, som frykter en gjentakelse av **massakren** i flyktningleirene Sabra og Shatila i 1982. Den viktigste grunnen til at avvæpning har vært umulig er at avvæpning også involverer **Hizbollah** (Guds parti). Hizbollah avviser kravet om avvæpning både for egen del og på vegne av flyktningene. I løpet av de siste årene er Hizbollah blitt en viktig støttespiller og et politisk talerør for palestinske flyktninger. Hizbollah finansierer også sosialt hjelpearbeid i flere av leirene.

Syria har i årevis dominert libanesisk politikk og bak kulissene kontrollert flyktningleirene, særlig leirene i nord slik som Nahr al-Bared. Da Syria trakk seg ut av Libanon i april 2005, åpnet det for

Flyktninger: Libanons indre fiende?

Nøkkelen, symbolet på retten til å vende tilbake til Palestina. Hvordan tolker du innholdet i bildet?

Bilde: Are Knudsen

en oppmyking av det fastlåste forholdet mellom libanesiske myndigheter og flyktningene. I 2005 opprettet den nye regjeringen ledet av statsminister Fouad Siniora en dialogkomité som skulle bedre de sosiale forholdene i leirene og på lengre sikt finne løsninger på de mange politiske problemene ved flyktningenes nærvær. Samtidig med dette ble den indre politiske situasjonen i Libanon stadig mer anspent, med en serie attentater mot framstående politikere og journalister. Den månedlange krigen mellom Israel og Libanon i juli 2006 førte til omfattende materielle skader og mer enn 1000 sivile drept. Etter krigen økte uenigheten; Hizbollah trakk seg ut av regjeringen, og den politiske situasjonen ble til slutt helt fastlåst.

Ny storkonflikt?

Hvordan har palestinerne klart å holde på sin opprinnelige identitet etter 60 år i Libanon? Hvilken rolle spiller flyktningleirene.

Hvorfor trekkes flyktninger inn i Libanons indre konflikt? Hvordan kan dette skade flyktningenes levekår?

Are Knudsen er forskningsleder ved Christian Michelsens institutt i Bergen,

Etter hvert som de politiske problemene tårnet seg opp, økte frykten for at palestinske militsgrupper kunne bli trukket inn i konflikten og brukt som et politisk redskap for Syria. Våren 2007 gikk det sterke rykter om at leirene i nord ble infiltrert av syrisk-støttede opprørere. I mai begynte urolighetene i Nahr al-Bared, tradisjonelt en av de fredeligste leirene i landet. Etter flere mindre sammenstøt brøt det i slutten av mai ut harde kamper mellom hæren og medlemmer av Fatah al-Islam, en ny og ukjent militsgruppe.

De langvarige kampene i Nahr al-Bared har til nå krevd over 250 menneskeliv og er det mest alvorlige sammenstøtet siden borgerkrigen sluttet. Leiren, som huset mer enn 30 000 flyktninger, er redusert til en rykende ruinhaug full av udetonerte granater og minefelt. Ikke bare er leiren sønderskutt, men også forholdet til lokal-

befolkningen rundt leiren er ødelagt. Det er derfor uklart om de vil kunne returnere til leiren og om den i det hele tatt vil bli gjenoppbygd. Selv om palestinske ledere har tatt avstand fra Fatah al-Islam, er kampene et **alvorlig tilbakeslag** for den nye dialogen mellom flyktningene og regjeringen. Det mest alvorlige er likevel at flyktningene er blitt trukket inn i den indre maktkampen i Libanon og aktører i spillet om landets framtid. Derfor står flyktningene på nytt i fare for å bli erklært som Libanons indre fiende.

Fatah al-Islam

Siden midten av 1990-tallet har palestinske flyktningleire vært brukt som skjulested for militante islamistiske grupper. Selv om disse gruppene ofte omtales som «palestinske», er bare et mindretall av medlemmene palestinere. De fleste gruppene står under kontroll av eller er støttet av Syria. Fatah al-Islam har sitt utspring i den pro-syriske militsgruppen Fatah-Intifada med base i flyktningleiren Nahr al-Bared. Gruppen er ledet av Shaker al-Abssi som er palestinsk flyktning, men flertallet av de mellom 150 og 200 medlemmene kommer fra Jordan, Syria og Saudi-Arabia. Etter første helg i september synes libanesiske myndigheter å ha fått kontroll over leiren, og al-Abssi er død.

UNRWA

United Nations Refugee Works Organisation (UNRWA) ble opprettet av FN i 1949 for å yte nødhjelp til flyktningene. Bare de som ble registrert av UNRWA (og deres etterkommere langs farmlinjen), har status som «Palestina-flyktninger». UNRWA arbeider kun på Vestbredden, Gaza, Syria, Jordan og Libanon. Bare de som søkte tilflukt i et av disse landene, er formelt sett flyktninger med rett til helse-, skole- og andre velferdstilbud. Som eneste flyktningegruppe omfattes palestinske flyktninger ikke av Genèvekonvensjonen. De har derfor dårligere rettsbeskyttelse enn andre flyktninger. Se www.un.org/unrwa/publications/pub07/UN&PR-en.pdf

Alle arbeidsoppgaver og nettsadresser: se under.